

Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015)

Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme

Ömer Miraç YAMAN

İstanbul'da doğdu. 1999 yılında Yunus Emre Süper Lisesi'nden mezun oldu. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2003 yılında, Yüksek Lisans eğitimini ise Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde 2007 yılında tamamladı. Sakarya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Doktora eğitimine 2008 yılında başladı ve 2012 yılında tamamladı. 2009 ila 2014 yılları arasında Yalova Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde Öğretim Üyesi olarak görev yapan Yaman, halen İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde Öğretim Üyeliği görevine devam etmektedir. 2010 yılında "Türkiye Gençlik Çalışmaları Bibliyografyası 1923-2010"; 2013 yılında "Apaçi Gençlik: Gençlerin Toplumsal Davranış ve Yönelimleri İstanbul'da 'Apaçi' Alt kültür Grupları Üzerine Nitel Bir Çalışma" ve 2015 yılında "Türkiye Kimyasal Bağımlılık Çalışmaları Bibliyografyası (1923-2014)" ila "Türkiye Davranışsal Bağımlılık Çalışmaları Bibliyografyası (1923-2014)" adlı çalışmaları yayınlanmış olan Yaman'ın; Gençlik, Madde Bağımlılığı, Göç, Kentleşme, Aile, Alt kültür, Sosyal Hizmet Literatürü ve Uygulamaları konularında makaleleri ve kitapları bulunmaktadır. Yazarın yayınları hakkında detaylı bilgi için: omermiracyaman.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

Burak ACAR

Samsun'da doğdu. İlk ve ortaöğretimi Samsun'da tamamladı. 2008 yılında Tülay Başaran Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. 2014 yılında Yalova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde lisansını tamamladı. Bir dönem Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına bağlı özel bir kuruluştaki meslek hayatını sürdürdükten sonra 2015 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev almaya başladı. Hâlihazırda İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Anabilim dalında yüksek lisans eğitimi almasının yanı sıra İstanbul Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde araştırma görevlisi olarak görev yapmaya devam etmektedir.

Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015)

Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme

Ömer Miraç Yaman – Burak Acar

Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015)

Sosyal Hizmet Perspektifinde Bibliyografik Bir Değerlendirme

Ömer Miraç Yaman - Burak Acar

© *Ömer Miraç Yaman, Burak Acar*

© *Bir Yayıncılık, 2016*

Bir Yayıncılık: 2

Sosyoloji: 2

1. Baskı BİR YAYINCILIK, Aralık 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-66862-1-4

Kapak-İç Düzen: Tekin ÖZTÜRK

Baskı ve Cilt: Şenyıldız Mat. Hed. Eşy. Tek. San. Tic. Ltd. Şti

Gümüş Suyu Caddesi Işık Sanayi Sitesi No: 19 C Blok 102

Topkapı/İstanbul Tel: 0212 483 47 91

Matbaa Sertifika No: 11964

Tüm hakları saklıdır. Bu kitapta yer alan fotoğraf/resim ve metinler Bir Yayıncılık'tan izin alınmadan fotokopi dâhil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, basılamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı Sertifika No: 32601

Bir Yayıncılık

İkitelli O.S.B. Mutsan Sanayi Sitesi M12 Blok No.: 36

İkitelli / İstanbul Tel: 0 533 655 01 12

www.biryayincilik.com - iletisim@biryayincilik.com

Bir Yayıncılık 3D Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
TABLO ve ŞEKİLLER	8

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Suçun Tanımı ve Tarihsel Süreci	11
1.1. Batı Medeniyetinde Suç - Ceza - Hapishane İlişkisi....	12
1.2. İslam Medeniyetlerinde Suç-Ceza-Hapishane İlişkisi..	14
1.3. Osmanlı Devleti'nde Suç-Ceza- Hapishane İlişkisi..	15
2. Disiplinler Arası Suç Metodolojisi.....	16
3. Sosyal Hizmet ve Suç.....	21
3.1. Bilimsel Çalışmalarda Sosyal Hizmet ve Suç İlişkisi 24	
Sosyal Hizmet ile İlişkili Suç Teorileri.....	25
a) Bireysel Suç Teorileri	
(Klasik Ekol, Yeni Klasik Ekol, Pozitivist Ekol)	26
Şikago Okulu (Ekolü)	28
b) Biyolojik Suç Teorileri	29
c) Psikolojik Suç Teorileri	30
d) Sosyolojik Suç Teorileri	32
3.2. Mesleki Uygulamalarda Sosyal Hizmet ve Suç	35
Kuramsal Görev	36
Kurumsal Görev.....	36
Kurumsal Veri ve Bilgilerin Yorumlanması.....	38
3.2.1. Emniyet Genel Müdürlüğü ve	
Sosyal Çalışma Uygulamaları	38
3.2.2. Adalet Bakanlığı ve	
Sosyal Çalışma Uygulamaları	44

3.2.2.1. Mahkemeler ve Sosyal Çalışma	45
a. Çocuk Mahkemeleri ve Kanun Hükümleri	45
b. Aile Mahkemeleri ve Kanun Hükümleri.....	49
3.2.2.2. Cezaevleri ve Sosyal Çalışma.....	51
“Madde 24:	53
3.2.2.3. Denetimli Serbestlik Hizmetleri ve Sosyal Çalışma	56
3.2.3. Jandarma Genel Komutanlığı ve Sosyal Çalışma Uygulamaları	60

İKİNCİ BÖLÜM

Bibliyografik Değerlendirme	63
Konularına Göre Başlıkların Tasnifi	67
1.Mahkemeler/Adli Yardım/Hukuk/Adalet/Denetimli Serbest	67
2.Cezaevleri/Tahliye Öncesi Sonrası/ İslahatları/Hükümlü ve Tutuklu	94
3.Adli Psikiyatri/Suç-Suçlu Psikolojisi/ Psikiyatri/Adalet Psikolojisi/Ruh Sağlığı.....	128
4.Çocuk Suçluluğu/Suçta İtilmiş Çocuk/Ergen/Genç/İhmal/.....	146
5.Sosyal Yapı/Eğitim/Aile/Rol-Model/Kitle İletişim Araçları/....	195
6. Kuram-Model-Yaklaşım-Teori/ Disiplinel Yaklaşım/Adli Sosyal Hizmet	211
7. Madde Bağımlılığı/Uyuşturucu/Alkol/Amatem.....	218
8. Din/Tinsellik/Manevi/Ahlak/İslam Hukuku/Manevi	228
9. Kent/Göç/Coğrafya/Kültür/Gecekondu/Mekan/Çevre	238
10. İşsizlik/Ekonomi/Statü/Hırsızlık/Yoksulluk/Kapkaç/Gasp ...	254
11.Kriminoloji/Viktimoloji/Mağdur Davranışı/ Suç/Suç Korkusu/Suçlu Trentmanı/Suç Unsurları	262
12.Kadın Suçluluğu/Cinsel Suç/ Tecavüz/Şiddet/İrza Geçme/Ensest.....	281
13. Diğer.....	301

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sonuç ve Değerlendirme	315
Kaynakçalar	323

ÖNSÖZ

Bu çalışma, sosyal hizmet ve paydaşları kabul edilen disiplinlerin suç ve suçluluk başlığı içerisinde ortaya koydukları makale, tez ve kitap çalışmalarını kapsamaktadır. 1923 ila 2015 yıllarını kapsayan bu eser, en temelde sosyal hizmet alanında olmak ile birlikte diğer disiplinlerde suç ve suçluluk eksenli yapılacak çalışmalara dair bir zemin oluşturabilmek ve temel eksiklikleri belirleyebilmek adına hazırlanmıştır. Pek çok farklı disiplinin ortaya koyduğu çalışmaların bir araya getirilmesi sürecinde sınırlı da olsa eksik kalan kısımların olabileceği unutulmamalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bizleri yalnız bırakmayan kıymetli ve pek muhterem Anne ve Babamıza, Reyyân Acar'a, Songül Kılınc'a ve Rabia Erten'e en kalbi şükranlarımızı sunarız.

TABLO ve ŞEKİLLER

- Şekil 1:** Suçluluk Alanında Sosyal Hizmetin Sınıflandırılması
- Şekil 2:** Güvenlik Birimine Gelen ya da Getirilen Çocuklar-Tüik
- Şekil 3:** 2012 Yılında Çocukların Güvenlik Birimine Getirilme Nedenleri-Tüik
- Şekil 4:** İl Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Kuruluş Şeması-EGM
- Şekil 5:** Ceza Mahkemelerinde Açılan Davalarda Yargılanan Çocuk Sanıklarının Yıllara ve Mahkeme Türüne Göre Sayıları-Tüik
- Şekil 6:** Yargılanan Çocuk Sayısının Yıllara Göre Dağılımı-Tüik
- Şekil 7:** Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinde Karara Bağlanan Davalardaki Sanıklar Hakkında Verilen Karar Sayısının Karar Türüne ve Yıllara Göre Dağılımı (2001-2011)-Tüik
- Şekil 8:** Dava Konusuna Aile Mahkemelerine Açılan Dava Sayısı
- Şekil 9:** Cezaevlerinde Bulunan Hükümlü ve Tutuklu Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı
- Şekil 10:** Cezaevinden Tahliye Olan Hükümlü ve Tutuklu Sayısının Yıllara Göre Dağılımı
- Şekil 11:** Denetimli Serbestlik Müdürlüklerine İnfaz İçin Gelen Karar Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı
- Şekil 12:** İl Jandarma Komutanlıkları Tarafından Geliş Nedenlerine Göre İşlem Yapılan Çocuk ve Kadın Sayısı
- Tablo 1:** Mahkemeler/Adli Yardım/Hukuk/Adalet/Denetimli Serbestlik Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 2:** Mahkemeler/Adli Yardım/Hukuk/Adalet/Denetimli Serbestlik Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 3:** Cezaevleri/Tahliye Öncesi Sonrası/İslahatleri/Hükümlü ve Tutuklu Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 4:** Cezaevleri/Tahliye Öncesi Sonrası/İslahatleri/Hükümlü ve Tutuklu Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 5:** Adli Psikiyatri/Suç-Suçlu Psikolojisi/Psikiyatri/Adalet Psikolojisi/Ruh Sağlığı Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 6:** Adli Psikiyatri/Suç-Suçlu Psikolojisi/Psikiyatri/Adalet Psikolojisi/Ruh Sağlığı Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 7:** Çocuk Suçluluğu/Suç İtilmiş Çocuk/Ergen/Genç/İhmal/İstismar Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 8:** Çocuk Suçluluğu/Suç İtilmiş Çocuk/Ergen/Genç/İhmal/İstismar Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları

- Tablo 9:** Sosyal ve Biyolojik Faktör/Eğitim/Aile/Rol-Model/Kitle İletişim Araçları/Medya Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 10:** Sosyal ve Biyolojik Faktör/Eğitim/Aile/Rol-Model/Kitle İletişim Araçları/Medya Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 11:** Kuram-Model-Yaklaşım-Teori/Disiplinel Yaklaşım/Adli Sosyal Hizmet Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 12:** Kuram-Model-Yaklaşım-Teori/Disiplinel Yaklaşım/Adli Sosyal Hizmet Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 13:** Madde Bağımlılığı/Uyuşturucu/Alkol/Amatem Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 14:** Madde Bağımlılığı/Uyuşturucu/Alkol/Amatem Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 15:** Din/Manevi/İslam/İslam Hukuku/Manevi Değerler Amatem Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 16:** Din/Manevi/İslam/İslam Hukuku/Manevi Değerler Amatem Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 17:** Kent/Göç/Coğrafya/Kültür/Gecekondu/Mekân/Çevre Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 18:** Kent/Göç/Coğrafya/Kültür/Gecekondu/Mekân/Çevre Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 19:** İşsizlik/Ekonomik/Statü/Hırsızlık/Yoksulluk/Kapkaç Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 20:** İşsizlik/Ekonomik/Statü/Hırsızlık/Yoksulluk/Kapkaç Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 21:** Kriminoloji/Viktimoloji/Mağdur Davranışı/Suç/Suçlu Trentmanı/Suç Unsurları Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 22:** Kriminoloji/Viktimoloji/Mağdur Davranışı/Suç/Suçlu Trentmanı/Suç Unsurları Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 23:** Kadın Suçluluğu/Cinsel Suç/Tecavüz/Şiddet/ırza Geçme Alanında 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 24:** Kadın Suçluluğu/Cinsel Suç/Tecavüz/Şiddet/ırza Geçme Alanında Yapılan Çalışmaların Dönemsel Dağılımları
- Tablo 25:** Diğer Alanlarda 1923-2015 Yılları Arasındaki Toplam Çalışmalar
- Tablo 26:** 1923-2015 Makale, Kitap ve Tezlerin Dağılımı
- Tablo 27:** Tezlerin Akademik Amaçlarına Göre Dağılımı
- Tablo 28:** Enstitü-Tez Dağılımı ve Oranları
- Tablo 29:** Suç Konulu Tez Çalışmalarının Anabilim Dallarına Göre Dağılımları
- Tablo 30:** Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Suçun Tanımı ve Tarihsel Süreci

Toplumdaki bireylerin birbirleriyle uyum içinde varlıklarını sürdürebilmeleri için, herkesin tabi olacağı birtakım kuralların geçerli olması elzemdir. Kuralların toplumu birliktelik boyutunda uyumlu kılması toplumsal yapının devamı açısından önemlidir. Bu nedenle kurallar toplumsal alanın her aşamasında kendini göstermiştir. Bir dernek, okul, sınıf, aile, hastane vb. formel ya da informel alanlarda kurallar gerek yazılı gerekse sözlü olarak konulmuştur. Formel alanlar için meydana getirilen kurallara; anayasalar, kanunlar, yönetmelikler gibi resmi belgeler kaynaklık ederken; informel alanlar için oluşturulan kurallara daha çok toplumda oluşmuş gelenek görenek, kültür, tecrübe, değerler vb. gibi geçmişten bugüne süreç içinde meydana gelen kanaatler kaynaklık etmektedir. Kuralları oluşturan kaynakların farklılığına paralel olarak yaptırımlar da kendi aralarında farklılık göstermektedir. Yazılı kuralların ihlali sonucu ortaya çıkan durumun yaptırım gücünü devlet oluşturmaktadır. Devlet yaptırımların yetki ve sorumluluğunu anayasa, kanun, tüzük veya yönetmelik gibi yazılı kaynaklardan alırken; informel alanlarda oluşan hak ihlallerinde veya geleneğin dezenformasyona uğratıldığına kanaat getirildiğinde, yaptırımlar genellikle vicdan boyutunda olmaktadır. Ortaya çıkan bu durumlarda devletin belirlediği yasalara ve kurallara uymayan veya toplumun belli süreçler sonucunda ortaya konulan değer yargılarına uymayarak vicdani yaptırımlara maruz kalan bu kişilere suçlu denilmektedir. Dönmezer (1994, s. 1) bilimsel anlamda suçluluğu sosyal normlardan sapan bireyler üzerinden tanımlarken, İçli (2007, s. 21) bu tanımlamayı biraz daha mikro boyuta indirgeyerek

Disiplinlerarası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015)

'suç ve sapma davranışlarını' birbirlerinden ayırarak temel farklara işaret etmekte ve toplumsal algının bu iki kavram arasındaki farklarına dikkat çekmektedir.

Suçun herkes tarafından farklı şekilde algılanması suç alanındaki araştırmaların çeşitlenmesinde önemli bir etkidir. Devletler arası, milletler arası hatta küçük aile grupları arasında dahi bir olayın suç teşkil edip etmemesi göreceli bir hal alabilmektedir. Suç ve suçluluğun tanımlanmasında yazılı kurallar ve kültürün yanında; devlet kültürü, inanç sistemleri, sosyal çevre, coğrafi şartlar, aile yapısı, siyasi düşünceler gibi birçok farklılık etken olarak kabul edilebilmektedir. Örneğin; bir coğrafyada bireylerin bakıma muhtaç ebeveynlerinin bakım ve ihtiyaçlarını karşılamaması durumu suç kabul edilebilirken başka ülkelere, milletlere hatta bölgelere göre dahi bu düşünce farklılık arz edebilmektedir. Aynı şekilde eşcinsellik Birleşik Arap Emirlikleri'ne göre yasadışıken ve yaptırım olarak idam ve hapis cezası gerektirirken (Bianet.org, 2016), Hollanda 2001 yılında eşcinsel evlilikleri onaylayan ilk devlet unvanını almış bulunmaktadır. Dini yaklaşımların ortaya koyduğu insan hakları ve medeniyetlerin ortaya koymuş olduğu insan hakları bir takım farklılıkları beraberinde getirmektedir. İnsan hakları evrensel bildirgesinin, insan hakları sözleşmelerinin veya devletlerin birey odaklı anayasalar meydana getirmesinin nedenleri suçun algılanışında ortaya çıkan farklı bakış açılarını ortadan kaldırmaktır. Bu farklılıkların en temel sonucu suç ve ceza sistemlerinin tarihsel süreçlerinde kendini göstermektedir.

1.1. Batı Medeniyetinde Suç - Ceza - Hapishane İlişkisi

Suçun tarihin ilk zamanlarında bireysel olarak algılandığı ve cezaların daha çok mağdurun öç alması şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Daha sonra suçluluğun toplumu etkileyici rolü üzerinde durularak cezalar da bu yönde değişim göstermiştir. Bu cezalardan ön planda olanlar; ölüm cezası, sakat bırakma cezası, sürgün cezası, köle yapma cezası ve para cezasıdır (Özbek, 2013, s. 4). Suçun karşılığı olarak kullanılan cezai yaptırımlar çok eski zamanlardan günümüze içinde bulunduğu dönemlere, şartlara ve toplumsal yapıya göre değişim ve gelişim göstermiştir. Bunun yanında işlenen suça karşılık verilecek cezaların da uygulayıcıları dönemsel olarak farklılık göstermiştir. Örneğin ortaçağda kilisenin baskı aracı olarak kendini göstermesi cezai yaptırımlarda da etkin olmasını sağlamıştır. Kilise ile birlikte ceza sisteminde bedensel cezalar ve ölüm cezaları yoğun şekilde kendini göstermiştir. Aynı şekilde Romalılarda ceza sistemi yaygın olarak ölüm cezaları şeklinde gerçekleştirilmiş, bazı durumlarda müebbet çevri-

lererek açık cezaevi usulü şeklinde kapalı işyerlerinde çalıştırılarak uygulanmıştır (Yılmaz, 2001, s.541). Kişiyi kapatma cezası eski zamanlardan beri var olagelmiş bir uygulamadır. Suçluların kapatıldığı alanlar genellikle kale burçları, kuleler ya da saraylardır. Bu durum yoğunlukla 16. yüzyıla kadar devam etmiştir. 16. yüzyıldan itibaren bedensel ya da diğer cezaların yerine özgürlüğü kısıtlayıcı cezai yaptırımlar gereği hapishaneler oluşturulmaya başlanmıştır (Özbek, 2013, s. 6). 18. yüzyıl ile birlikte insan odaklı çalışmaların artması beraberinde ıslah yöntemlerini gündeme getirmiştir. Bu durum hapishanelerin yapısını ve işleyişini olumlu anlamda değiştirmiştir. Böylelikle modern cezai yaptırımların ve ıslah yöntemlerinin kurumsal bazı ilk örneği olarak hapishaneler kabul edilebilir. İncelenen birçok kaynakta ilk hapishanenin yeri ve zamanı konusunda bazı farklılıklara rastlansa da kaynaklar ortak görüş olarak; kurumsal temelli ilk hapishanenin 1588 yılında Amsterdam'da kurulduğu yönündedir. Amsterdam'da kurulan Rasphuis isimli hapishanenin amacından kaynaklı olarak ilk ıslahevi olarak da kabul edildiği belirtilmektedir (Foucault, 1992, s. 150). Öyle ki hapishane, kişiyi ağır çalışma şartları ve dini eğitimler ile ıslah edeceğine inanarak bu yolla mahkûmun toplumsallaşmasını sağlamaya dönük çalışmalarda bulunmuştur. Foucault bireylerin çalıştırılarak pedagojik ve manevi dönüşümlerinin sağlama çabalarını 16. yüzyılın genel karakteristiği içinde değerlendirerek, oluşturulan bu teorinin 18. yüzyıldaki uygulanmak istenen hapsedme teknikleri ile bağlantılı olduğunu iddia etmektedir. İlk olmasından ve çalışma yoluyla ıslah etme amaçlarından kaynaklı olarak hapishane modeli, batı toplumunda çok çabuk kabul görmüş ve hızla yaygınlaşmıştır. 1609'da Bremen'de, 1613'de Lübeck'te, 1614'de Bern'de, 1622'de Hamburg'da, 1637'de Zürih'te, 1712'de Berlin'de benzer kurumlar oluşturulmuştur (Özbek, 2013, s. 6).

18. yüzyılda tamamen yaygınlaşan hapishanelerle birlikte suça uygulanan cezai yaptırımlar ağırlıklı olarak bedenden ruha yönelmiş; kişinin hürriyetini kısıtlayıcı ve cezai sonuçların psikolojik anlamda üstlenildiği bir sisteme geçilmiştir. Yaptırımlarda oluşan bu zihinsel değişimin yanında hapishanelerdeki kötü şartların yaygınlaşması ve ideal amaçlara ulaşılabilmesi de pek çok problemi ve çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir. 1789 yılında Fransız İhtilali öncesindeki en önemli problem olan insan hakları ve eşitlik sorunu cezaevlerine de kendini göstermekteydi. O dönemin önemli düşünürlerinden Voltaire, Jean-Jacques Rousseau gibi isimler cezaevi koşullarının durumundan bahsederek önemli farkındalıklar yaratmışlardır ve 1789 yılında hapishanelerin içinde bulunduğu şartlarında etkili olduğu ayaklanmalarla Fransız İhtilali gerçekleşmiş, Fransız İnsan ve

Yurttaş Hakları Bildirgesi yayınlanmıştır. 20. yüzyıl ile birlikte birçok hak ve kural¹ uluslararası boyutta tartışılarak belirlenmiş, birçoğu bugünkü ceza adalet sisteminin yasal temellerini oluşturmaktadır. Batıda suçun algılanışı ve modern ceza sistemi çerçevesinde hapisananın doğuşu ve sonraki süreç bu şekilde seyir izlerken, doğuda özellikle İslam coğrafyalarında ceza sistemi farklılık göstermektedir.

1.2. İslam Medeniyetlerinde Suç-Ceza-Hapishane İlişkisi

İnsan yaratılış gereği birtakım eksikliklere ve zaafılara sahiptir. Bu duruma Kuran-ı Kerim’de değinilmiştir. Öyle ki insan doğası gereği zayıftır (Nisa, 4/28), acelecidir (Enbiya, 21/37), kıskanç ve bencildir (Nisa, 4/128), hırslı ve sabırsızdır (Mearic, 70/19-21) ve de kıymet bilmezdir (İsra, 17/67). Tüm bu özellikleri içinde barındırmasından dolayı insan fitratı günah ve suç işleme potansiyeline sahip olarak yaratılmıştır. İslam; suçlu davranışı tanımlarken bu insani davranışları ve yaratılışı dikkate almaktadır (Bayrakturar, 2011, s. 8). İslamiyet’in ortaya çıktığı ilk zamanlarda Peygamber (s.a.v) Mekke’de, gerek Müslümanların az sayıda olması gerekse müşriklerden şiddet gören (mağdur) tarafın kendileri olmasından dolayı ceza sistemi ve hapishaneler anlamında somut bir faaliyet ortaya koymamıştır. Peygamber (s.a.v)’in hicretinden sonra Medine’de bazı ev ve mescitlerin suçluları ya da hakkında hüküm verilene kadar suç işlediği iddiasında bulunulan kişiyi bir yerde tutmak için kullanıldığına dair rivayetler mevcuttur. Ebubekir (r.a.) döneminde hapishane kurulmasına dair bilgiye rastlanmamış olup; ilk hapisananın Ömer (r.a.) döneminde meydana getirildiği, Ömer’in (r.a.) Savfan B. Ümeyye ismindeki sahabenin evini satın alarak Hapishaneye dönüştürdüğü bilinmektedir (Yılmaz, 2001, s. 551). Hapishaneler Ali (r.a.) döneminde kurumsal bir yapıya kavuşarak alt ve üst yapıları oluşturulmuş sistemli bir ceza infaz kurumu haline getirilmiştir.

Suçların karşılığı olarak ortaya konacak cezai yaptırımlar İslam dinine göre şahsılık taşınmalıdır. Bu durum Kuran-ı Kerim’in “Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını çekmez”², “Herkes kazandığına karşılık bir rehindir”³ ayetleriyle belirlenmiş bulunmaktadır (Maydani, 1990, s.62).

İslam’a göre suçlu davranışı ve yaptırımları Kuran-ı Kerim ve Sünnet temelli kaynaklar ve İslam hukukçularının içtihatları ile oluşturulan şer-i hukuka göre değerlendirilmektedir. İslam şeriatına göre kötü fiil günahtır

1 1955’te “Hükümlülere Muamelede Asgari Esaslar” ve “İnfaz Kurumu Açma” tavsiye kararları, 1957’de BM hükümlülere muamelede uyulacak Asgari Esaslar, 1973’te Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen Hükümlülere muamelede asgari esaslar, 1987’de Avrupa Birliği Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen “Avrupa Ceza İnfaz Esası” (Özbek, 2013, s.6).

2 Bkz. (Fâtır, 35/18); (En’am, 6/164); (İsra, 17/15); (Zümer, 39/7).

3 Bkz. (Müddessir, 74/38).

ve işleyen kişiye ceza verilmesi zorunludur, günah ve suç İslam'a göre aynı anlama gelmektedir (Maliki, 2002, s. 9). İslam hukukunda cezanın amacı suçun yayılmasını ve toplumsal düzenin bozulmasını engellemek, suçluyu ıslah etmektir. Uygulanacak yaptırımında en önemli kıstas adalet ilkesidir. Bu ilkeyle ilgili kesin hüküm Kuran-ı Kerim'de yer alan Nisa Suresi'nde açık bir şekilde yer almaktadır; "Ey İman Edenler! Kendiniz, ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa, Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. Şahitlik ettikleriniz zengin veya fakirde olsalar adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer şahitlik ederken gerçeği çarpıtırsanız veya şahitlikten çekinirseniz bilin ki şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."⁴ Bunun yanında Kuran-ı Kerim'de adalet kelimesi 20 yerde daha geçmektedir (Akbulut, 2003, s. 181).

Peygamber (s.a.v.) ve Halife dönemlerinde ceza türleri içerisinde ele alınan hapisanelerde uzun süreli hapis cezası uygulanmamıştır. Cezai yaptırımların uygulanabilir olması için birtakım kriterler aranmaktadır. Ergenliğe girmeyen çocukların büyük kısmı cezadan muaf tutulmuşlardır. Hâkim çocuklara nasihatte ve telkinde bulunur; çok gerekli durumlarda ise yetişkinlerden daha hafif şartta olmak koşuluyla ıslah edici cezalar verilir. Aynı şekilde akli melekelerini kullanamayan kişiler ve akıl hastaları da cezadan muaf tutulurdu (Maydani, 1990, s. 62).

1.3. Osmanlı Devleti'nde Suç-Ceza- Hapishane İlişkisi

İslam hukukun kabul edildiği Osmanlı Devleti'nde son dönemlerine kadar kurumsal anlamda bir hapishane sistemine rastlamak mümkün değildir. Genellikle kale burçları ve kuleler hürriyeti kısıtlayıcı cezalar için kullanılmıştır. İstanbul'da bulunan Yedikule Hisarı'nın Osmanlı Devleti'nin 15. ve 19. asırları arasında (370 yıl) Yedikule zindanları olarak işlev görmesi bu yapılanmalardan sadece bir tanesi olarak örnek gösterilebilir⁵. Genel anlamda Osmanlı Devleti'nde Tanzimat dönemine kadar olan sürede bulunan hapishanelere ve cezaevlerine karanlık ve nemli olmalarından dolayı zindan veya mahbes denilmiştir. İstanbul'da çok sayıda zindan bulunmaktaydı. O dönemde Yedikule Zindanları, Baba Cafer Zindanları, Kasımpaşa'daki Tersane Zindanları, Galata Zindanları en yaygın olarak kullanılan zindanlardır (Bozkurt, 2012, s. 262). Batı'da hapishanelerin iyileştirilmesi çabaları ile Osmanlı devletinin hapishaneleri iyileştirme çabaları zaman olarak paralellik göstermektedir. 19.yüzyıl ile birlikte gelişen siyasi olaylar adli sisteme de yansımıştır. Ceza adalet sisteminin içerisinde Zindanlar ve Mahbesler

4 Bkz. (Nisa, 4/135).

5 Bkz. (http://www.temrindergisi.com/yedi_kuleli_istanbul.php, 2016)